

Алѣн Уотс

СТАНИ КАКВОТО СИ

София, 2024

Преводът е направен по изданието:

Alan W. Watts

BECOME WHAT YOU ARE

Copyright © 1995, 2003 by Mark Watts

All rights reserved.

© Издателство „Изток-Запад“, 2024

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или възпроизвеждана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Пламен Хаджийски, превод, 2024

© Татяна Йович, оформление на корицата, 2024

ISBN 978-619-01-1388-1

АЛЪН УОТС

СТАНИ КАКВОТО СИ

Превод от английски
Пламен Хаджийски

БИБЛИОТЕКА

ИЗТОК

№1		<i>36-ТЕ СТРАТЕГЕМИ</i>
№2	Евгения ЗАВАДСКА	<i>ШЪТАО И НЕГОВИТЕ
„БЕСЕДИ ЗА ЖИВОПИСТА“</i>
№3	ДАЙСЕЦУ СУДЗУКИ	<i>ДЗЕН И ЯПОНСКАТА КУЛТУРА</i>
№4	УАН ЮНБИН	<i>НОЩНИ РАЗГОВОРИ КРАЙ
ОГНИЩЕТО</i>
№5	АЛЪН УОТС	<i>ДАО НА ВОДАТА</i>
№6	ЛИН ЮТАН	<i>БИТ И ДУШЕВНОСТ НА МОЯ НАРОД</i>
№7	ДОГЕН	<i>СЪКРОВИЩАТА НА СЪЗЕРЦАНИЕТО</i>
№8	ЛУ СЮН	<i>СТАРИ ИСТОРИИ В НОВА РЕДАКЦИЯ</i>
№9	ФРАНСОА ЖУЛИЕН	<i>ИСКАШ ЛИ ДА УСПЕЕШ, ЗАОБИКОЛИ</i>
№10		<i>ДЗАДЗУАН</i>
№11	АЛЪН УОТС	<i>ПЪТЯТ НА ДЗЕН</i>
№12	АЛЪН УОТС	<i>МЪДРОСТТА НА НЕСИГУРНОСТТА</i>
№13	АЛЪН УОТС	<i>ФИЛОСОФИИТЕ НА АЗИЯ</i>
№14	АЛЪН УОТС	<i>ДУХЪТ НА ДЗЕН</i>
№15	АЛЪН УОТС	<i>КНИГА ЗА ТАБУТО ДА УЗНАЕШ
КОЙ СИ</i>
№16	ЛЯН ЦИЧАО	<i>КОНФУЦИАНСКОТО УЧЕНИЕ ЗА ПЪТЯ</i>
№17		<i>КНИГА НА ПЕСНИТЕ</i>
№18	АЛЪН УОТС	<i>СТАНИ КАКВОТО СИ</i>

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор на съставителя	7
Парадоксът на себеотрицанието	13
Стани каквото си	23
Пръстът и луната	25
Важност	33
Дао и уей	35
Лекота	43
Птици в небесата	45
Ходене по колело	53
Езикът на метафизичния опит	55
Добри намерения	73
Дзен	75
Едното	83
Има ли несъзнавано?	91
Далечният божествен епилог	99

Притчата за кравешката опашка	107
Вторият безсмъртен	113
Проблемът за вярата и делата в будизма	121
Утре никога не идва	147
Що е реалност?	151
Раждането на божествения син	155
Бележки	163
За автора	165

ПРЕДГОВОР НА СЪСТАВИТЕЛЯ

Както подсказва заглавието, *Стани каквото си* е подбор от съчинения на Алън Уотс, засягащи дилемата на човека, който се стреми да открие себе си – търсене, често предприемано за сметка на това да видиш живота си „какъвто е“. Алън Уотс пише:

Животът съществува само в този единичък миг и тъкмо в този миг той е безкраен и вечен. Понеже настоящият миг е безкрайно малък; отлита, преди да сме сварили да го измерим, въпреки това продължава вечно. Това движение, тази промяна китайците са нарекли Дао.

...Един мъдрец е забелязал, че *опитаме* ли да се съгласуваме с него, ще се разминем. Ала не е бил съвсем прав. Любопитното е, че и да искаш, няма как да се изплъзнеш от съзвучието с него; дори мислите ти да се втурват към миналото или към бъдещето, те не могат да избягат от настоящия миг.

Разбрано по този начин, да „станеш каквото си“ е същевременно невъзможна заръка и неизбежен факт.

Настоящият том съдържа събрани статии на Алън Уотс от средата на 50-те години, между които са поместени кратки опити от края на 30-те години на миналия век, писани, преди да пристигне от Англия в Америка. По-кратките от

тях са излизали първоначално в *The Middle Way* (*Средният път*) – списание, издавано от Будистката ложа в Лондон. Подборът започва с „Парадоксът на себеотрицанието“. Оригиналният ръкопис не е датиран, но пишещата машина, използвана за написването на текста, е придобита през 1953 г. и по съдържание и обем той съответства на други статии, четени на глас от Уотс по радио KPFA в Бъркли, Калифорния, след 1955 г. Тези радиопредавания са били доста популярни и са продължили над трийсет години.

Във втората глава е първото кратко есе, озаглавило този том, извлечено от албум с ранни статии на Уотс. На гърба на изрезката има известие за срещи на Будистката ложа през март, април и май 1938 г.

Третата глава „Пръстът и луната“ е собственоръчно преозаглавена така от Уотс, като първоначалният надслов е бил „Царството на Духа“. Носи дата 17 април 1955 г. и се занимава с недостатъците на западната религиозна практика в контекста на дзен и на азиатската мисъл въобще. По-нататък, в четвърта глава, се връщаме към есетата, писани за списание *The Middle Way*, с „Важност“ – великолепа миниатюра, онагледена с будистко стихотворение.

В „Дао и у уей“, пета глава, Уотс обсъжда значението на „неправенето“ и „ненасилието“ – основополагащите идеи за китайския даоизъм. Към средата на оригиналния текст той споменава „тези две години беседи“, позовавайки се на първите публични радиоизлъчвания. Вероятно това е била една от по-късните сказки в поредицата и ръкописните редакции в последните четири страници на оригинала подсказват, че статията трябва да е била снета от записа, което я прави може би едно от първите преки радиопредавания, които не са били четени, а произнасяни непосредствено пред слушателите.

„Ходене по колело“, шеста глава, също е кратко есе от списание *The Middle Way*. В нея откриваме „съвършения човек“ на Джуандзъ, който „ходи по колелото“, несмушаван от желаниа, привързаности, страхове и съжаления.

На гърба на изрезката намираме любопитен цитат от „Олгарната сутра на Шестия патриарх“, който гласи следното:

Ако позволим на мислите си – минали, настоящи и бъдещи, да се свързват в поредици, ние се самоограничаваме. От друга страна, ако дадем воля на ума си да не се привързва към нищо, добиваме независимост по всяко време и спрямо всички неща.

Тъй като по онова време Уотс е редактор на списание *The Middle Way*, вероятно е подбрал цитата за публикация. Сходна тема е разработвана и в по-късните му съчинения, тъй че цитатът служи като доказателство за философските влияния, оформили тогавашното му мислене.

Седма глава бележи отклонение от радиобеседите към статия, писана за *The Journal of Religious Thought* (Списание за религиозна мисъл), издавано през 1953 г. от университета „Хауърд“, Вашингтон. „Езикът на метафизичния опит“ е отличен съпоставителен анализ между познанията, придобивани посредством мистични преживявания и чрез естествени науки, и лингвистичните проблеми разликите да се изразят с думи.

По много показатели статията е изпреварила времето си, съчетавайки източно мислене и физика със западна философия и религия, за да обоснове разбирането на живота като чудо, понеже според включения в нея цитат от Гьоте:

най-възвишеното, до което може да се докосне човекът, е чудото; и ако самият прафеномен* го учудва, нека бъде доволен – нищо по-възвишено няма да получи и нищо повече не бива да търси зад него, това е пределът.

След „Езикът на метафизичния опит“ започва поредица статии от *The Middle Way*, в това число „Добри намерения“, „Дзен“, „Едното“, „Има ли несъзнавано?“, „Далечният божествен епilog“, „Притчата за кравешката опашка“ и „Вторият безсмъртен“. Дзенската гледна точка в ранния принос на Уотс към *The Middle Way* е щедро представена в тази група, последвана от доста по-сериозното разискване на будизма в „Проблемът за вярата и делата в будизма“. Подборът на статии от *The Middle Way* (по-късно събрани в *The Modern Mystic*) продължава с два по-кратки образеца – „Утре никога не идва“ и „Що е Реалност?“, и завършва с друго по-дълго съчинение от този период. „Раждането на Божествения син. Изследване на един християнски символ“ е публикувано първоначално към края на 30-те години на ХХ век в *The Sufi*. В него Уотс по любопитен начин задълбава в мистичната основа на християнската традиция и сравнява божествената ѝ символика с божествата в другите религии, разпознавани по-често по своята мистична природа. Ето какво пише той:

Да приютиш вселената в себе си по маниера на някои „мистици“ означава просто да бъдеш обзет от раздута само-мнителност, че си Господ, и така да произведеш ново противопоставяне между могъщото цяло и унизената част. Да се отдадеш на света с безкрайно раболепие пък ще рече да

* Вж. бележката към стр. 64 от „Езикът на метафизичния опит“. [Всички бележки под линия са на преводача.]

се превърнеш в духовно нищожество, в механизъм, черупка, в лист, отбрулен от вихрените превратности на случая. Но ако светът бъде приет и в същото време Азът му се отдаде, тогава възтържествува онова единение, което ознаменува второто раждане.

Звучи като познатата будистка идея за Средния път и разбира се, така и трябва да бъде, а Уотс продължава тази мисъл, завършвайки я в донякъде даоистки дух:

Затова щом кажем, че от съюза между Аза и живота (или света) се ражда Христос, имаме предвид, че човек се изкачва до ново средоточие на съзнание, което не е нито само в него, нито само в света... Истина е, това средоточие съществува отнапред, независимо дали човек знае това, или не, понеже няма как две противоположности да съществуват, ако помежду им няма отношение.

Марк Уотс
Сан Анселмо, Калифорния

ПАРАДОКСЪТ НА СЕБЕОТРИЦАНИЕТО

*Докато си жив, бъди мъртъв,
съвсем мъртъв;
каквото и да сторши тогава,
според както ти се прииска,
ще е правилно.*

Едно будистко стихотворение, написано в Китай преди няколко века, се домогва да облече в думи предчувствие, общо за почти всяка култура по света. Преведено с обичайния език на християнската традиция, то се оказва толкова добре познато, че чак изгъркано: „Който изгуби душата си, ще я намери.“ Но това, което брани тази мисъл от баналността – от чистата досада на онези наставления, за които всеки знае, че трябва да спази, но не го прави, – е фактът, че него всъщност никой *не може* да спази. Защото, докато има нещо, което мога да сторя, още не съм мъртъв; още не съм изгубил живота си напълно. Ала това не е просто абсурдността на една заповед, която е невъзможно да изпълниш. Това е действително общуване, описание на нещо, което сполита хората – като дъжда или докосването на вятъра. То е просто израз на всеобщото откритие, че човек не започва да живее истински, докато не изгуби себе си, докато не отхлаби тревожния хват, с който обичайно стиска своя живот, имуществото, името и положението си. То е неотменната

истина в монашеската представа за „свещената нищета“, за живота в нестяжание, при който – понеже всичко е изгубено – няма какво да губиш, разведряван от един вид волност, поетично оприличавана с птиците и вятъра, или с облаците, странстващи по необятното небе. То е животът, описван от свети Павел като „беден, а мнозина обогатяващ; нямащ нищо, а всичко притежаващ“*.

Що за нереалистична носталгия имаме по него! Мария-Антоанета играе на пастирка в градините на Версай... президенти на огромни корпорации се оттеглят в усмотени рибарски колиби из Сиера Невада... застрахователен чиновник скита уединен из просторните пясъци край океана и се пита дали ще добие смелост да стане плажен бродяга... или нравствен идеалист се самоупреква, че няма сила да се лиши от тлъстата си заплата и да потъне в нищета, подобно на Питър Морен и Дороти Дей, или на великите примери свети Франциск и свети Венсан дьо Пол. Повечето от нас знаят, че не само няма да го сторят, а вероятно и не могат, и че ще продължават да се придържат към обичайните си житейски привички с цялата безпомощност на зависим към пагубна страст.

Ако казаното започва да напомня на проповед, не съм имал това предвид, понеже отбелязах още в началото, че поговорката за намирането на живота чрез изгубването му в същината си не е наставление, което може просто да се прилага и спазва. Това превръща всичките приказки за необходимостта да бъдем самоотвержени и задачата да надмогнем егото в такова фантастично недоразумение. Разбирани като наставления, те допринасят за всяческо нравствено и духовно мошеничество. Имайте винаги подръка щипка сол, щом

* 2 Кор. 6:10. [За цитатите от Библията, без изрично отбелязаните места, е използван синодалният превод.]

срещнете някого, който говори как трябва да се отречем от себе си и да превъзмогнем егото. Сещам се за апокрифната беседа между Конфуций и Лаодзъ, при която първият взел да дрънка за всеобща любов, непримесена със себичност.

„Що за дивотия! – викнал Лаодзъ. – Нима всеобщата любов противоречи сама на себе си? Не е ли вашето премахване на себичността тъкмо проявление на себичност? Господине, да не би да искате да лишите света от собствения му хранителен източник? Вижте вселената – безкраен е нейният порядък; вижте слънцето и луната – безпределна е тяхната яркост; вижте звездите – те не променят своите съюзи; вижте птиците и зверовете – които си приличат, неизменно се привличат; вижте храстите и дървесата – всичките без изключение растат нагоре. Също като тях в съзвучие бъдете с Дао – с пътя на нещата – и ще сте съвършен. За какво са ви тия суетни напъни към благодравие и дълг към ближния, все едно биете тъпан да дирите беглец. Уви, господине, обърквате само човешкия ум!“

Както казах, не е наставление истината за намирането на живота чрез неговото изгубване, а описание на нещо, което се случва, при това се случва по множество начини. То не се дава, за да станеш впечатляващ положителен герой или прочут светец. То не е способ да се превърнеш в пройдоха без грижи за жена и деца. Нито пък, бих добавил, създава преимущество, ако си всеотдайна съпруга или примерен съпруг. Още по-малко е оправдание да си самодоволен фаталист, възприемащ себе си и своите недостатъци такива, каквито са, съзнаващ, че бидейки плевел, няма защо да се стремиш да станеш роза. Някои от нас вечно ще се опитват – подтиквани от мъчителната постепенност на относителния успех – да се самоусъвършенстват по един или друг начин и няма да ги възпре никаква частица себеприемане. Себеотрицание,

себеприемане – все имена за едно и също – идеал, към който няма път; изкуство, за което няма обучение.

Защо тогава цялата тази идея обикновено добива формата на наставление, на съвет, който да бъде следван, на метод, който да се прилага? Очевидно понеже има животрептящо противоречие в самата представа за себеотричането, а в същата степен и за себеприемането. Хората се опитват да приемат себе си, за да са различни, както и да се отрекат от себе си, за да добият по-голямо самоуважение – или да се доберат до дадена духовна опитност, дадено възвисяване на съзнанието, жадуването за което е същинският лик на тяхното себелюбие. Ние наистина не можем да се отървем от себе си и опитите ни да се отречем или приемем са еднакво безплодни, тъй като се провалят в домогването да достигнат онзи непристъпен център в нас, който се стреми да приеме или отхвърли. Частта от нас, която иска да ни промени, е тъкмо тази, която подлежи на промяна; тя обаче е недосегаема като иглата за убождането на собствения си връх.

А причината защо идеята за себеотричането се явява в неосъществимата форма на наставление, е, че това е формата, която будистите наричат *уная* – санскритско понятие, означаващо „умел похват“, и по-точно умелият похват, използван от учител, за да събуди ученика си за дадена истина, която се постига само по обиколен път. Себичността на Аза вирее върху представата, че Азът може да владее сам себе си, че той е господар на собствените си действия, подбуди и желания. Затова едничката съществена последица от всеки сериозен опит за себеотричане или себеприемане е унизителното откритие, че това е невъзможно. И тъкмо в това се състои онова умиране за самия себе си, което е невероятният източник на тъй нов и пробуден начин на живот, при който имаш чувството сякаш си се родил отново.